

наша СЛОВА

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 20 (1483) 13 ТРАЎНЯ 2020 г.

МУЖНА і ГОДНА

9 траўня ў Менску пра-
йшоў парад да 75-х угодкаў за-
канчэння Другой сусветнай
войны. Святкаванні і масавыя
акцыі да Дня перамогі адбыліся
і ў іншых гарадах Беларусі,
наглядзячы на пандэмію каро-
навіруса. Акрамя Менска па-
рад 9 траўня праішоў яшчэ ў
Ашхабадзе - сталіцы Турк-
меніі.

Міністэрства абароны Беларусі
паведаміла пра ўдзел у парадзе
4000 вайскоўцаў, 185 адзінак
тэхнікі, тракавай і колавай.
Агульная даўжыня параднай
калоны складала 2 кілометры.
Над Менскам праліяла бая-
вая авіацыя ў складзе 42 павет-
раных карабліў.

Трыбуны для гледачоў
былі разлічаны на 11 тысяч чалавек,
яны былі амаль цалкам
запоўненыя. Людзі стаялі і на
вуліцах. Вельмі мала людзей
было ў масках. Менская мілі-
цыя падрыхтавалася да наплы-
ву наведнікаў, дзе якіх былі
створаны 167 пунктаву пропус-
ку. Гарыканкам падрыхта-
ваў план іншых імпрэзаў.

У парадзе ўдзельчаў
Прэзідэнт Беларусі Аляксандр
Лукашэнка, які выступі-
ў з промовай, іншыя высокія
чинуёнкі.

Прышлі на парад і
многія ветэраны, нават нягле-
дзячы на тое, што іх афіцыйна
прасталі застацца дома, прыйш-
лі, як некалі хадзілі ў атаку.

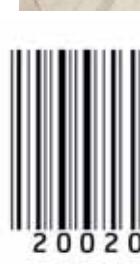
Запрашненне наведаць
парад Перамогі ў цэнтры Мен-
ска прынялі 18 замежных амба-
садараў, якія працуяць у Бела-

руси, распавялі Tit.by у МЗС. Гэта амбасадары
ААЭ, Азербайджана, Арменіі, Венгрыі, Венесуэлы,
В'етнама, Ірана, КНДР, Казахстана, Кітая, Кіргіз-
стана, Малдовы, Палестыны, Рәсей, Славакіі, Тур-
цыі, Таджыкістана, Сербіі.

Як заўжды ў такіх выпадках, у канцы вы-
ступіла рота ганаровай варты. Завяршылі парад
шэсцем фізкультурнікамі і песней "Дзень перамогі".

Паводле Радыё Свабода.

18 траўня 2020 года спаўняеца 100 гадоў з
дня нараджэння першага Папы-славяніна
Яна Паўла II

Так здарылася ў маім
жыцці, што толькі на 48 годзе
я быў ахрышчаны ў Магілёўскай грэка-каталіцкай
парафіі Маці Божай Бялыніцкай. Святы сакрамант 24
чэрвеня 2001 года здзейсніў
святар Пётр (Анры) Мартэн і ў гэты ж дзень, разам з
іншымі магілёўскімі вернікамі, я адправіўся ў пілі-
грымку на сустрочу з Янам
Паўлам II у Кіеў.

У гэтых дні па запра-
шэнні Прэзідэнта Леаніда

Кучмы і кіраўніцтва Грэка-каталіцкай і
Рыма-каталіцкай цэрквеў гэтай краіны на
Украіну з візітам прыбыў Папа Рымскі Ян
Павел II. Падзея была не толькі вельмі знач-
ная для жыхароў Украіны, а таксама і для
іншых краін былога Савецкага Саюза, кож-
ная з якіх распачала свой шлях да станаў-
лення самастойнасці і незалежнасці.

пляцоўкі для шматлікіх удзельнікаў святоч-
нага мерапрыемства. На асобнай пляцоўцы
знаходзіліся ганаровыя гості і шматлюдны хор і аркестр. Пасля музычнага праслаў-
лення распачалася Святая Імша, якую ўзн-
чаліў Ян Павел II.

Асабіста мяне вельмі ўразіла ўрачы-
стасць, якая прысутнічала сярод усіх пры-

Ян Павел II правёў на Украіне пяць
дзён - наведаў сталічны Кіеў і Львоў, як цэнтр
Украінскай Грэка-каталіцкай царквы. У
Кіеве ён наведаў Аскольдавую магілу, дзе
знаходзіцца помнік князю Уладзіміру і
прамовіў малітву. Пабываў у Бабіным Яры
каля мемарыяла памяці ахвярам Другой
сусветнай вайны. Таксама Святы Ойчя пра-
вёў перамовы з тагачасным Прэзідэнтам Украіны
Леанідам Кучмам.

Потым на аэрадроме Чайка адбыліся
дзве літургіі ў лацінскім і візантыйскім абра-
радах. Наша магілёўская групоўка дапоўні-
ла агульную беларускую делегацыю, і мы
разам арганізаваны рушылі да месца, якое
была прызначана для Беларусі. Побач зна-
ходзілі сектары з пілігрымамі з Казахстана і Славакіі.

Святочная літургія была арганізо-
вана вельмі ўрачыста і прыгожа. Была пабу-
давана спецыяльная пляцоўка для алтара,

сутных. Але найбольш кранула тое, што
Вялікі хрысціянін зварнуўся да прысутных
на іх родных мовах. І калі загучала наша
беларуская, над нашым сектарамі міжво-
льна загучалі радасныя і ўзнёслыя воклічы
ўдзячнасці, якія напаўнялі нашыя сэрцы
захапленнем і гонарам за наш беларускі
народ. Другі раз сярод прысутных бела-
русаў нешта падобнае адбылося калі Папа-
мабіль з Янам Паўлам II па заканчэнні лі-
тургіі праезджаў побач з нашай пляцоўкай.

З прамовы пантыфіка асабліва хачу
ўзгадаць яго слова: "Жыщё хрысціяніна -
гэта жыщё ў бурлівым моры. А компасам
для яго, каб абавязковая дайсці да мэты, ёсьць
дзесяць Божых запавядей. Калі мы не
будзем прытрымлівацца компаса, СВА-
БОДЫ і ГODNACI нам не ўбачыць".

Алесь Грудзіна,
Шклоўская арганізацыя ТБМ
імя Ф. Скарыны.

Знойдзеныя дакументы праліваюць свято на гісторыю Жыровіцкага манастыра

Сёлета святкуеца 500-годдзе заснавання Жыровіцкага манастыра і 550-годдзе цудоўнага з'яўлення Жыровіцкага абраза Багародзіцы. На канец траўня былі запланаваны шматлікія юбілейныя мерапрыемствы.

Гэта малаяўнічая мясціна сотні гадоў прыцягвала паломнікаў, якія прагнулі чысціні духу, умацавання ў маральных і годных учынках, шукалі мудрай парады празарлівых ініціацый, вырашэння набалелых пытанняў, аздараўлення і выратавання з небяспекі. Радуе, што, дзякуючы пільнай працы даследчыкаў, за апошніяе дзесяцігоддзе ў інфармацыйнай прасторы пашырылася колькасць звестак і фактаў пра гісторыю манастыра.

Паводле падання, цудоўным чынам у лесе пастухам з'явіўся абраз Маці Божай, названы Жыровіцкім. Царкоўная традыцыя адносіць з'яўленне абраза да 1470 года, такая даціроўка ўпершыню зафіксавана ў публікацыі 1721 года каноніка Ісідора Нардзі ў перакладзе на польскую мову (Nardi I. Relazya historyczna o zjawieniu obrazu Najsw Panny Zyrowickiej pod rzadem Bened. Suprasl, 1728), зафіксавана ў некаторых выданнях XIX-XX ст.

Пра існаванне храма ў Жыровічах, пабудаванага Іванам Солтанам сведчыць копія дакумента 1516 г., які захоўваецца ў архіве Літоўскай метрыкі (АЗР. 1848. Т. 3: [1544-1587]. С. 252).

"Магчыма, невялікі праваслаўны манастыр пры Жыровіцкай царкве існаваў ужо пры надворным маршалку літоўскім Іване Аляксандравічу Солтане († к. 1577)", - зрабіў выснову кандыдат мастацтвазнаўства Аляксандр Ярашэвіч.

Згодна з паданнем іерманаха Феадосія пра некаторы час пасля пабудовы драўлянай царквы згарэла, а абраз знік. Але з хуткі часе, (як мяркуюць, гэта адбывалася ў 1520 годзе) цудоўны абраз быў знойдзены на камені

непашкоджаным. Гэты камень, які валодае целебнымі якасцямі, знаходзіцца ў алтары царквы ў гонар з'яўлення Жыровіцкага абраза Божай Маці, пабудаванай ў 1672 годзе.

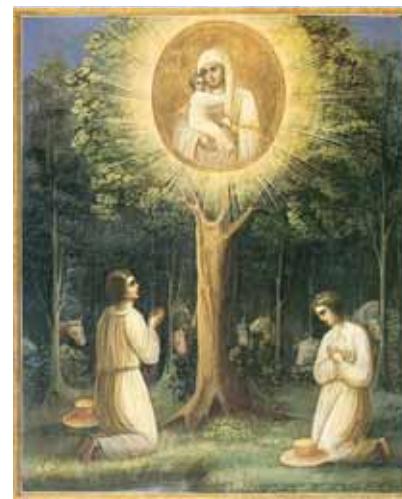
У 1613 годзе манастыр перайшоў у руکі базыльянаў (манахаў грэка-каталіцкай Царквы), якія адрадзілі культ Маці Божай і зрабілі манастыр галоўным цэнтрам Уніі. Першым ігуменам манастыра ў часы Уніі быў Іасафат Кунцэвіч.

Дзякуючы цудатворнаму абразу і шчодрасці дабрачынцаў Жыровіцкі манастыр стаў буйнейшим цэнтрам духоўнага жыцця і паломніцтваў вернікаў. Тут шмат разоў адбываліся генеральныя капітулы ордэна базыльянаў (1629, 1658, 1659, 1661, 1675, 1679, 1694).

Намаганнямі базыльянаў за часы Уніі быў пабудаваны вялікі манастырскі комплекс з мураваных храмаў барочнай архітэктуры. У 1730 г. у прысутнасці дзясяткаў тысяч католікаў візантыйскага і лацінскага абраду, а таксама іншых вернікаў цудатворны абраз Маці Божай з Жыровіцкага манастыра быў урачыста каранаваны залатымі папскімі каронамі, а Маці Божая Жыровіцкая абвешчана апякункай і заступніцай беларускага народа.

У 1810-1828 гадах манастыр быў рэзідэнцыяй Берасцейскай уніяцкай епархіі, у 1828-1839 гадах - Літоўскай уніяцкай епархіі. У 1839 г. Іосіф Сямашка, карыстуючыся падтрымкай царскай улады і заступніцтвам імператара Мікалая I, перавёў частку манахаў Жыровіцкага манастыра ў праваслаўе, а ў партых адправіў на выпраўленне ў спецыяльна прызначыныя для гэтых мэтаў манастыры, у тым ліку па-за межамі Беларусі.

Дзякуючы тому, што да вясны 1939 года Жыровічы не ўваходзілі ў склад СССР, манастыр ніколі не закрываўся. У міжвенні час манастырскі храм-Каль-

варыя (царква Узвышэння Святога Крыжа) знаходзіцца ў карыстанні рымска-католікаў.

У 1945 г. у Жыровіцкім манастыры былі адкрыты пастырскія курсы, якія ў 1947 годзе былі ператвораны ў семінарыю. Але ж семінарыя праіснавала толькі да 1963 г. У другой палове 1980-х - пачатку 1990-х гадоў пачалося адраджэнне манастыра.

У 1989 годзе пасля 26-гадовага перапынку, аднавіла працу Менская духоўная семінарыя. У 1991 і 2002 гадах абіцель наведваў маскоўскі патрыярх Алексій II. У цяперашні час манастыр прыцягвае да сябе шмат пілігримаў і туристаў.

Пра ўнікальныя дакументы, якія праліваюць свято на гісторыю Жыровіцкага абраза і манастыра паведаміў намеснік дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі спадар Але́сь Суша.

- Адно з самых важных і вядомых (але ў рэчаіснасці мала кім бачаных) дакументальных свядчанняў з гісторыі Жыровіцкага манастыра - знакамітае Жыровіцкае Евангелле, якое яшчэ называюць Евангеллем Сапегі. Так яно называецца, бо ў кнізе маеща ўкладны ўласнаручны запіс канцлерыя Льва Сапегі - асобы надзвычай добра вядомай у нашай гісторыі

Да нашых дзён захаваліся арыгінальныя кнігі цудаў, якія адбываліся Жыровіцкага абраза Багародзіцы, запісаныя яшчэ ў XVII-XVIII стагоддзях.

Найбольш старыя і каштоўнай з іх была складзена ў пачатку XVII стагоддзя непасрэдна ацалелымі і ўратаванымі людзьмі, якія засведчылі пра тых цуды, што адбыліся з імі ці з іх блізкімі. Апісанне цудаў складае асноўную частку вялікай рукапіснай кнігі. Апісанні зробленыя як па-беларуску, так і па-польску. Калі першыя цуды (за 1558-1619 гг.) былі запісаны адным упэйненым почыркам пісца, то далейшыя запісваліся рознымі лю-

дзымі - рознымі почыркамі і на розных мовах. Сярод людзей, з якімі адбываліся цуды, былі прадстаўнікі розных сацыяльных станаў, у тым ліку вядомыя дзяржаўныя і царкоўныя дзеячы.

Падобныя спісы вяліся ля найбольш важных святыняў, якія славіліся сваёй цудадзейнай сілай. Яны сведчылі пра выратаванне ад цяжкіх хвароб, загойванне невылечных ран пасля малебных зваротаў да Божай Маці, Ісуса Хрыста і святых і з'яўляюца адлюстраўваним характару рэлігійнага жыцця ў Беларусі. Дзякуючы падрабязнай фіксацыі слова пра Жыровіцкі абраз разляцелася далёка за межамі Беларусі. Ужо ў XVII і ў XVIII стагоддзях свет пабачыла некалькі выданняў, якія ўключалі апісанні цудаў, у тым ліку на замежных мовах, - паведаміў А.А. Суша.

асноўных матываў ягонай творчасці.

Кніга вядомага беларускага мастацтвазнаўца, музеўшчыка Аляксандра Ярашэвіча "Жыровіцкі Свята-Успенскі манастыр" ужо выходзіла ў выдавецтве "Беларусь" больш за 10 гадоў таму. Але сёлета яна была практычна цалкам абноўлена і перавыдадзена. Аўтар абавіраўся на навуковыя факты і даследаванні, але пры гэтым сцісла, ёміста і даступна для самага шырокага кола чытачоў распавёў гісторыю Жыровіцкага манастыра з часу заснавання да нашых дзён. Гэты апавед на трох мовах - беларускай, рускай і англійскай - маляўніча аформлены ў падарункавым выданні. 15 траўня ў фармаце on-line канферэнцыі адбудуцца XVI Міжнародныя кніга-знаўчыя чытанні, прысвечаныя 500-годдзю заснавання Жыровіцкага манастыра.

*Падрыхтавала
Эла Дзінская.*

1. Жыровіцкі Свята-Успенскі манастыр і цудатворны абраз.

2. Фрагмент гістарычнага документа.

3. Жыровіцкае Евангелле.

Фарміраванне нацыянальнай самасвядомасці вучнёўскай моладзі

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

Значна меншую каштоўнасць для студэнтаў уяўляе каталіцкае вызнанне (34,9% першакурснікаў і 52,2% пяцікурснікаў прызнаюць станоўчую ролю каталіцызму). Тэндэнцыянае ўспрынняце каталіцызму як ворага славянства, ворага науки і нацыянальнай культуры ў савецкай гісторычнай свядомасці непазбежна адбілася на рэспандэнтскай ацэнцы. (Таксама трэба ўлічыць, што студэнты гомельскага рэгіёна карыстаюцца пераважна культурным вобразам, стэрэатыпам у адносінах да каталіцкай царквы, не маючы практикі кантактаў з яе дзеянасцю). 34,9% першакурснікаў і 28,3% пяцікурснікаў не змаглі вызначыць ролю рыма-каталіцкай царквы ў XVII стагоддзі. Інакш выглядае сітуацыя з грэка-каталіцызмам (уніяцтвам). Недасведчанасць першакурснікаў (51,2%) у грамадскай ролі ўніяцтва на Беларусі замяняеца становчай ацэнкай (60,9%) на пятym курсе. Пэўная інфармацыя, звязаная перш за ёсё з вытлумачэннем патрыятычнай ролі ўніяцтва ў захаванні мовы і звычаяў беларусаў, садзейнічала фарміраванню ў працэсе навучання пазітыўнай гісторычнай каштоўнасці. Рэфармацыя на Беларусі, увогуле высока ацненая студэнтамі (71,7% пяцікурснікаў), не падаеца аптытанымі адзначана як фактар яе наукоўлага і культурнага развицця, напэўна, з-за недахопу ў навучанні канкрэтных звестак (не могуць адказаць 48,8% першакурснікаў і 28,2% пяцікурснікаў). Увогуле, ідэя найноўшай гісторыяграфіі аб гарманізацыі грамадства Рэчы Паспалітай шляхам культурнага ўздзейніння ўсіх рэлігійных пльняй і напрамкаў не знаходзіць пакуль эмпірычнай падтрымкі ў гісторычнай аўдыторыі, хаты гомельскія выкладчыкі менавіта ацнолькова ацанілі грамадскія ролі ўсіх вызнанняў (85,7%). Станоўчая ацэнка дзеянасці рэлігійных пльняй на Беларусі пакуль слаба падмацаваная гісторычнымі ведамі. Большиасць аптытаных не можа вызначыць гісторычную ролю А. Шаптыцкага, М. Сматрыцкага, П. Скарігі, Я. Кунцэвіча - вядомых рэлігійных дзеячоў усходнеславянскага рэгіёна.

Цікавыя вынікі дае аналіз рэспандэнтскага стаўлення да цывілізацыйнага гісторычнага падыходу ў дачыненні да Беларусі. Уяўленне ад падвойным харектары беларускай культуры: алічасова "ўсходнім" і "заходнім" - прымамеца большасцю аптытаных. Калі ідэнтыфікацыя цывілізацыйнага тыпу Беларусі як "заходненеўрапейскага" адбываецца ў 72,1% і 76,1% ад груп студэнтаў, то "візантыйска-ўсходні" тып прыпісвае Беларусі толькі 46,5% першакурснікаў і 67,4% пяцікурснікаў. Лёгкасць "заходній ідэнтыфікацыі" можа быць патлумачана як наяў-

насцю гісторычных (і паўсядзённых) ведаў аб Захадзе, так і свядомым наданнем прызырытэту заходнім каштоўнасцям, прызнаннем неад'емнасці гісторыі Беларусі ад Еўропы. (Ідэнтыфікацыйная розніца захоўваецца і ў выкладчыкаў - 100% і 85%).

Адной з найбольш адметных рыс функцыяновання гісторычнай свядомасці ўяўляеца працэс персаніфікацыі гісторыі. Зольнасць рэспандэнтаў у наўшым даследаванні вызначыць нацыянальных герояў можа сведчыць аб узроўні нацыянальнай свядомасці і моць культурнай сувязі асобы з нацыяй. Сярод найчасцей называемых студэнтамі дзеячоў Беларусі - Францішак Скарына (85,4% аптытаных), Кастусь Каліноўскі (36%), Ефрасіння Полацкая (33,7%), Вітаўт (30,4%), Мікола Гусоўскі (24,7%), Янка Купала (19,1%), Пётр Машэраў (18%), Максім Багдановіч (13,5%), Леў Сапега (12,4%), Якуб Колас (10,1%). Пададзеныя асобы прадстаўляюць розныя гісторычныя перыяды (Сярэднявечную, "Адраджэнцкую", Новую і Навейшую эпохі), дэмантруючы свядомаснае пазбаўленне ад дэфармацыі "да" і "пасля" каstryчніцкай гісторыі. Большиасць названих асобы не прадстаўляе "герайчную", сацыяльна-палітычную гісторыю Беларусі, але гісторыю яе культуры, духу. Скарына, Гусоўскі, Купала, Багдановіч, Колас, Ефрасіння Полацкая і геній беларускага, духу, якія сцвярджалі нацыянальную саматоееснасць беларусаў розных сгагоддзяў, што ў нашай гісторыі падаеца падзвіжніцтвам. З другога боку, Вітаўт, Каліноўскі - як нацыянальныя сімвалы маюць яркія рысы герояў, змагароў за Радзіму, што адстойвалі палітычную самастойнасць нашых продкаў. Леў Сапега выступае ў гэтым кантэксле сімвалам дзяржаўнай і сацыяльнай стабільнасці, гарантам правасуддзя (як складальнік Статута 1588 г.), Пётр Машэраў, які ў шэрагу гісторычных постасцяў прадстаўляе ХХ стагоддзе, сімвалізуе для многіх беларусаў разумнага і годнага дзяржаўнага мужа. Калі Скарына і Каліноўскі папулярныя аднолькава ва ўсіх групах аптытаных, то Ефрасінню Полацкую і Міколу Гусоўскага больш цэнтры першакурснікі (42% і 48,8% супраць 26,1% і 2,2% на пятym курсе). Першакурснікі вылучаюць зліку беларускіх дзеячоў класікаў айчыннай літаратуры Янку Купалу (25,6% супраць 10,9% на 5 курсе) і Якуба Коласа (18,6% супраць 2,2%). У той жа час пяцікурснікі дэкларуюць сваю прыхільнасць да П. Машэрава (78,3% студэнтаў-выпускнікоў адзначаюць яго становчую ролю ў гісторыі і толькі 41,9% першакурснікаў). Устойлівасць папулярнасці вылучаных персанажаў падмацаваная і аналагічнымі дадзенымі ў групе выкладчыкаў (Скарына, Каліноўскі, Купала, Колас, Л. Сапега, П. Ма-

шэраў).

Успрыняцце айчыннай гісторыі праз прызму дзяржаўнага і культурнага самасцярджэння беларусаў дэмантруеца рэспандэнтамі пры вызначэнні найвялікшых падзеяў у гісторыі Беларусі. Так, 24,7% студэнтаў вылучылі як такую падзею "утварэнне Рэспублікі Беларусь", 21,4% студэнтаў - "утварэнне Вялікага Княства Літоўскага", 13,5% студэнтаў - "утварэнне Беларускай Народнай Рэспублікі". З найбольш важкіх культурна-гісторычных здабыткаў беларусаў рэспандэнты пазначылі кнігадрук (11,2%) і Статуты Вялікага Княства Літоўскага (9%).

Спісу найпапулярнейшых беларускіх дзеячоў адпавядае, вынікаючы з адказаў аптытаных, група гісторычных асобы з нададзенай ім негатыўнай ролявай для нацыянальной гісторыі. Гэта Сталін (61% аптытаных), Ленін (27%), Гітлер (18%), Кацярына II (7%), Брэжнёў і Беряя (па 6,2%).

Найбольш частыя негатыўныя ацэнкі падзеяй у нацыянальнай гісторыі тычацца Другой Сусветнай вайны (31,5%), рэвалюцыі 1917 года (16,9%), аварыі на Чарнобыльскай АЭС (13,5%). Таксама студэнты адзначаюць адмоўную ролю ў беларускай гісторыі фашизму (18%), сталінізму (15,7%), камунізму (14,6%). Усе ацэнкі ахопліваюць гісторычныя працэсы XX стагоддзя і прывязаныя перш за ёсё да нямецкай акупации Беларусі і палітычнай практикі Савецкай дзяржавы. Увогуле, большасць аптытаных студэнтаў адмоўна ставіцца да палітычнай навязанай ідэалогіі (53,5% першакурснікаў і 57,4% пяцікурснікаў адмаўляюць у становчай ролі сацыялізму), у той час, як выкладчыкі застаюцца ў гэтым пытанні няпэўнымі (57,1% не можа вызначыць ролю сацыялізму), адмаўляючы перш за ёсё пэўныя палітычныя практикі (сталінізм, бальшавізм). Тым не менш, большасць аптытаных не ўхвале і распаду СССР, звязаючы з ім, напрэч, пагрозу для палітычнай і эканамічнай стабільнасці краіны.

Спектр ацэнак падзеяй айчыннай і сусветнай гісторыі, прапанаваны рэспандэнтамі, дазваляе меркаваць аб пэўнай сістэме каштоўнасцей, уласцівай гісторыкам. Так, большасць аптытаных становчы ацэнывае магдэбургскія права, адмену прыгону, раўнаправе жанчын, аддаючы тым самым перавагу ўсталяванню ў гісторыі праўчу чалавека (еканамічных, палітычных, асаўстых). Зацікаўленасць у нацыянальна-дзяржаўнай незалежнасці прайяўляеца ў становчых ацэнках бітвы пад Грунвальдам, Люблинскай унії 1569 г., у адмоўнай ацэнцы падзеяў Рэчы Паспалітай (58,1% перша- і 47,8% пяцікурснікаў).

Большиасць аптытаных ухвале дзеянасць Беларускага Народнага Фронту (60,5% першакурснікаў, 52,2% пяцікурснікаў), не

ўхвале існаванне калгасаў (адпаведна 60,5% і 54,4% студэнтаў).

Аналіз сучаснага стану беларускай гісторычнай свядомасці, праведзены на матэрыяле адказаў гісторыкаў (навучэнцаў і выкладчыкаў) Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітета, дае падставы меркаваць аб значных зрухах у напрамку набыцца ёй сапраўды нацыянальнага, аўядноўваючага і арганічнага характару. Перавага гуманітарных і нацыянальных каштоўнасцей у светапоглядзе, цікавасць да айчыннай гісторыі і адносна добрае яе веданне - усё гэта сведчыць на карысць новага разумення гісторычнага працэсу і пабудовы нацыянальнай гісторычнай канцепцыі. Як вынікае з аналізу, гісторычная свядомасць гомельскіх гісторыкаў знаходзіцца яшчэ толькі на шляху да такой канцепцыі, шмат у чым не пазбаўленая яшчэ няпэўнасці, а то і кансерватызму палітычнага кшталту. Шмат якія канцептуальныя ідэі новай гісторыяграфіі яшчэ не адбіліся ў свядомасці навучэнцаў (як і іх выкладчыкаў), пэўныя прызырытэты, вызначаны ў аптытаных, падаючыя нам пакінутымі ў спадчыну савецкай гісторычнай ідэалогіі. Аб кансерватызме фарміравання гісторычнай свядомасці гомельскіх студэнтаў сведчыць і адсутнасць сталых разыходжанняў у ацэнках, зробленых першым і пятym курсамі, якія пачыналі сваё навучанне ў розных дзяржаўна-палітычных умовах. Тым не менш, адказы рэспандэнтаў гавораць аб відавочнай дынаміцы гісторычнага разумення ў бок стварэння новага, уласна беларускага навуковага і грамадскага светапогляду.

§ 3. Гісторычны шлях Беларусі (Вынікі даследавання ў Гродзенскім дзяржаўным універсітэце)

Сёння ў Рэспубліцы Беларусь назіраецца цікавасць да сваёй гісторыі, да ўжо вядомых гісторычных фактаў, і, асабліва, да яшчэ невядомых фактаў і падзеяў. Гэта і зразумела, паколькі з'яўляеца аксіёмай тое, што народы звяртаюцца да гісторыі часцей тады, калі перад грамадствам узікаюць новыя задачы. А перад грамадзянамі Рэспублікі Беларусь сёння стаіць сапраўды грандыёзная задача: пабудаваць дэмакратичную, незалежную, суверэнную дзяржаву.

Цікавасць у беларускага народа да сваёй гісторыі выклікала таксама крызісам як гісторычнай, так і нацыянальнай самасвядомасці. А што гэта так, сведчац вынікі даследавання.

Большиасць аптытаных пятыагоддзя курса (86,7%) лічыць, што добра ведае гісторыю Беларусі. Што датычыцца першага курса, то 56,8% сцвярджаюць, што ведаюць яе добра, а 39,2% - што слаба. Большасць выкладчыкаў (75%, 6 чал.) таксама адказалі, што добра ведаюць гісторыю Беларусі.

Добрая веды гісторыі Беларусі нельга ўяўіць без добрых ведаў гісторыі свайго краю, рэгіёна, вобласці. Па-гэтаму студэнты-гісторыкі Гродзенскага ўніверсітета павінны добра ведаць гісторыю Гродзенскай губерні. У сваю чаргу, немагчыма вывучаць і добра ведаць гісторыю Гродзенскай вобласці без ведаў гісторыи Літвы і Польшчы. Большиасць студэнтаў першага курса адказалі, што слаба ведаюць як гісторыю Літвы (54,9%), так і гісторыю Польшчы (52,9%). Большиасць рэспандэнтаў пятага курса сцвярджаюць, што добра ведаюць гісторыю Польшчы (60%), і 70% адказалі, што або зусім не ведаюць гісторыю Літвы, або ведаюць яе слаба. Большиасць выкладчыкаў адказала так, як і студэнты пятага курса: добра ведаюць гісторыю Польшчы 87,5%, гісторыю Літвы лічыць, што добра ведаюць 50% выкладчыкаў.

Гісторыю Расіі пераважная большасць як студэнтаў (90,2% - першы курс, 91,1% - пяты курс), так і выкладчыкаў (87,5%) ведаюць добра.

Такім чынам, згодна з адказамі рэспандэнтаў, гісторыю Расіі студэнты-гісторыкі ведаюць лепей, чым гісторыю Вялікага Княства Літоўскага.

Здавалася б, студэнты-гісторыкі павінны сёння цікавіцца тым, дзе больш слабыя веды. Гэта значыць, што студэнты Гродзенскага ўніверсітета павінны больш цікавіцца гісторыяй сённяшніх суседзяў: Літвы і Польшчы, а ў старожытнасці - гісторыяй адзінага народа Вялікага Княства Літоўскага - ліцвінаў. Але ж адказы іншыя. Толькі большасць студэнтаў першага курса адноўляваць цікавіцца як гісторыяй Расіі (66,7%), так і гісторыяй Беларусі (66,7%). Студэнты пятага курса ў асноўным цікавіцца гісторыяй Расіі (46,7%), Англіі (40%), Беларусі (37,8%), Польшчы (31,1%). Выкладчыкі таксама цікавіцца гісторыяй Расіі (37,5% - 3 чал.), Германіі (37,5%), ЗША (37,5%). Цікавасці да гісторыі Літвы ў адказах няма.

Такім чынам, як студэнты, так і выкладчыкі згодна з адказамі не толькі добра ведаюць, але ж і цікавіцца гісторыяй Расіі. Што датычыцца ведаў гісторыі Беларусі, то нам здаецца, нельга іх лічыць добрымі без дастатковых ведаў гісторыи Літвы і Польшчы, улічваючы асаблівасць рэгіёна.

Большиасць рэспандэнтаў як першага, так і пятага курсаў лічыць, што і Люблінская, і Крэўская універ

ДЫСТАНЦЫЙНАЯ АКТЫЎНАСЦЬ: ПАСЛУХАЦЬ ЦШЫНЮ

Грамадскія актыўісты з Гарадзея вырашылі, што адзінчыць Дзень Перамогі можна без вялікага на тоўсту і гучных прамоў. Што і як было ў гады вайны на фронце, ведае кожны дарослы беларус з успамінаў дзядоў, бацькоў ці блізкіх родзічаў, якія прайшли баявымі дарогамі. А як жылося пад акупацыяй - ад бабуляў і маці, якія з надзеяй чакалі сваіх з вайны, складвалі за абразы дарагі салдацкія трохкунтнікі. Гэта сямейная, мясцовая - самая праўдзівая, самая кранальная інфармацыя. З яе і складаеца вялікая панарама агульнанароднага гора і змагання, любові і нянявісці, веры і надзеі. Што ногавага скажуць з трибун?

Таму 9 траўня невялікай грамадкай сабраліся ля брацкай магілы, што непадалёк ад чыгункі.

- Ішоў сюды, каб з гэтага пагорка паглядзець на сваю Гарадзю, парадавацца сонечнаму дню, паслушаць цішыню, павітаць знаёмых, - кажа

Алег Гунько. Яго сябар і надзеіны паплечнік Адам Скачко лічыць, што Свята Перамогі - гэта найперш дзень успамінаў і разваг пра лёсы ваеннага пакалення і наступнікаў. Барыс Шпакоўскі да абеліска "Слава героям" прыйшоў з партрэтам свайго бацькі, каб за-сведчыць сыноўню ўдзячнасць роднаму чалавеку.

Гэтак жа і надалей, кожны сам для сябе, не па абавязку, а па духоўнаму закліку, плануюць гарадзейцы пабываць на радзіме паста Уладзіміра Жылкі, наведацца да мемарыяла расстраляным грабрэям, прадоўжыць даўнюю акцыю "Клумба памяці ад ТБМ".

Калі сам па себе, дык больш сумленна і шчыра, лічаць яны, ... і каранавірус не возьме.

**Вольга Карчэўская,
Нясвіж, ТБМ.**

Дагледзець магілу ветэрана

Кожны год ТБМ імя Ф. Сарыны горада Магілёва да Міжнароднага дня аховы помнікаў і памятных мясцін ладзіць некалькі мерапрыемстваў: прыбіраем занядбаныя помнікі, праводзім эккурсіі і лекціі. Сёлета ў сувязі з эпідэміяй нічога з вялікаю грамадою не атрымаеца і таму вырашылі арганізація некалькі лакальных акцый. Праз знаёмых даведаліся, што ў Магілёве на могілках у Пашкаве ёсьць занядбанае пахаванне ветэрана вайны Малашэнкі Валія, які родам з Касцюковіцкага раёна.

Дамовіўся з гісторыкам СШ 34 спадарыніяй Галінай Бяляевай, што возьмем рыштунак і 26 красавіка пойдзем ў Пашкава. Магілу адразу было цяжка адшукаць, бо

могілкі вялікія. Нарэшце ў сектары 11 знайшлі занядбаную магілу, якую суседзі ўжо ператварылі ў сметніцу: нават закінулі ў агароджу стары жалезны помнік.

І тута б нам прыйшлося, каб не сныны Галіны Мікалаеўны: Зміцер і Максім. Вынеслі на сметнік жалеззе, прыбраі граблямі смецце і лісце, пафарбавалі агароджу.

Як прыйшоў дадому, то пазваніу у Касцюковіцкі раённы краязнаўчы музей і папрасіў навесці звесткі па ветэрану Малашэнку В. Д., бо варта пасправабаць даведацца наоконц яго сваякоў і больш дакладнай біяграфіі. Калі сваякоў не засталося, то прыйдзеца браць шэфства...

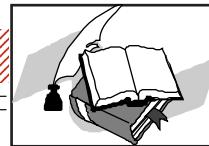
Алег Дзялякоў, Магілёў, ТБМ.

Вішиуем сяброў ТБМ, якія нарадзіліся ў траўні

Абрамовіч Маргарыта Паўл. Абухоўскі Юры Адамковіч Аляксандар Эдмун. Азарка Вольга Уладзіміраўна Акуленка Міхаіл Александровіч Разалія Адам. Алесіна Таццяна Міхайлаўна Аляшчэнія Мікалай Мікал. Анарпяненка Ірына Анішчык Барыс Віталеўіч Апалька Жанна Віктараўна Арлоў Валянцін Мікалаеўіч Аскерка Зміцер Астахновіч Андрэй Казіміравіч Астроўская Аксана Барысаўна Аўсейка Канстанцін Бабіч Юрый Міхайлавіч Багданчык Зміцер Віктараўч Бакшун Валянціна Баланчук Эдуард Мікалаеўіч Баранік Міхась Антонавіч Баркун Юрый Васільевіч Бародзіч Сямён Дзмітрыевіч Баронік Міхал Антонавіч Бароўскі Анатоль Мікалаеўіч Барыс Сымон Вікенцьевіч Бахун Сяргей Пятровіч Белавокая Наталля Бельскі Аляксандар Міхайлавіч Богуш Святлана Яўгенаўна Бордак Уладзімір Адамавіч Бойжык Аляксандар Сцяпан. Брыцько Уладзімір Буднік Янка Фёдаравіч Буз Андрэй Віктараўч Буката Людміла Аляксандар. Буката Надзея Эдвардаўна Бурдыка Дзмітрыя Анатольевіч Бутэнка Зміцер Сямёновіч Быкава Надзея Мартынаўна Быстронкова Таіса Вікенц'еўна Бядук Наталля Вайцэховіч А.Р. Валіцкая Іна Валошын Мікола Антонавіч Валчок Лілія Вараб'ёў Уладзімір Раманавіч Варонік Улас Канстанцінавіч Васілеўская Кацярына Васільева Кацярына Васільчук Іван Дзмітрыевіч Ваўчук Крысціна Вішнейская Дар'я Дзмітрыевна Галубович Вольга Галустаў Эдуард Ганчарык Марыя Яраславаўна Гарбачэўскі Васіль Гаўрыленка Юлія Міхайлаўна Гладкі Леанід Анатольевіч Гламбоцкая Рэната Аляксандар. Гнеўка Анатоль Лявонавіч Гоўша Уладзімір Міхайлавіч Грудзіна Аляксандар Пятровіч Грумо Зміцер Грышкевіч Кірыла Уладзімір. Гундар Уладзімір Тадэвуш. Гуркоў Ігнат Дамінік Алякс. Гусак Станіслав Рыгоравіч Давыдзік Кацярына Канстанцін. Дайлідзэнак Крысціна Васіл. Даніловіч Раіса Дзмітрыёў Андрэй Уладзімір. Дзяконскі Аляксандар Алякс. Драўніцкая К.М. Драўніцкая Іван Пятровіч Дрозд Галіна Дубейка Ірына Восіпаўна Дубовік Іосіф Ващававіч Думанская Аляксандар Жабінская Марыя Пятроўна Жолуд Эдуард Васільевіч Жукава Вікторыя Паўлаўна Жукоўская Таццяна Яўгенаўна Жураўлёва Таццяна Сяргеўна Жураўскі Уладзімір Міхайлавіч Жылач Таццяна Міхайлаўна Зайцаў Андрэй Мікалаеўіч Іванова Анфіса Міхайлаўна Іода Тамара Мікалаеўна Ісайкіна Вольга Юр'еўна Кабылка Віталь Кавалавіч Мікалай Антонавіч Кавалеў Станіслаў Аляксандар. Кавальчук Галіна Тадэвуш. Кавальчук Ігар Аляксандравіч Кавальчук Часлаў Францавіч

Казакевіч Юры Іосіфавіч Калакольцаў Аліна Калацкая Вольга Калеснікава Алена Уладзімір. Калінін Вальдэмар Калядзі Ніна Фёдарапаўна Камандзірчык Альесь Аляксан. Камітат Наталля Юр'еўна Кампанец Святлана Юр'еўна Кандракоў Міхаіл Валер'евіч Кандратовіч Ян Янавіч Кандрацеў Андрэй Васільевіч Карабец Алег Віктараўч Карнєеў Віктар Васільевіч Карнілава Наталля Яўгенаўна Кароль Маргарыта Міхайл. Карпінская Юлія Карповіч Андрэй Іванавіч Карцель Настасся Касавец Іван Язлавівіч Касцюк Георгі Васільевіч Касцюкевіч Зміцер Станіслав. Каўярова Т. М. Клуйша Яніна Іосіфаўна Кляшторна Майя Тодарапаўна Корзан Сцяпан Уладзіміравіч Корзан Уладзімір Сцяпанавіч Корзан Яніна Браніславаўна Кот Аленя Коўган Сяргей Яўгенаўіч Кравец Дзмітры Юр'еўіч Красоўская Ганна Казіміраўна Круг Віктар Фёдаравіч Круцікаў Уладзімір Уладзімір. Кручкоў Сяргей Мікалаеўіч Кудзякін Віталь Пятровіч Кудрашоў Віктар Кузьміч Таццяна Адамаўна Кульянікава Іна Лабачоў Яўген Дзмітрыевіч Лагун Вольга Эдвардаўна Лапо Аляксандар Іванавіч Латоцін Лявон Аляксандравіч Ляўранцова Алена Уладзімір. Лебедзева Наталля Мікалаеўна Леўчанка Васіль Мікалаеўіч Леўшык Станіслав. Лук'яніца Кірыла Лытнёў Міхаіл Люмарова Галіна Сяргеўна Ляскоўская Зоя Нікіфараўна Майсена Людміла Іосіфаўна Макарскі Андрэй Георгіевіч Макарыч Уладзімір Макрыцкая Таццяна Міхайл. Максімчук Раман Уладзімір. Малашчанка Таццяна Сярг. Маліноўскі Яўген Лявонцьевіч Малышава Галіна Малько Пётр Іванавіч Малыца Ганна Валіянцінаўна Марцінкевич Яўгенія Мацвеева Таццяна Генадзеўна Мацвеевіч Максім Іванавіч Мекшыла Мікалаі Мех Аляксандар Васільевіч Міхно Міхаіл Васільевіч Міхноўскі Мікалай Уладзімір. Міцкевіч Кастусь Міцкевіч Яўген Фаміч Моніч Алеś Мурашка Людміла Мікалай. Муха Валіянцін Станіслававіч Мяснянкіна Ала Міхайлаўна Навасельская Таццяна Уладз. Нагорна Тамара Іванаўна Нароўская Ала Мікалаеўна Нарушэвіч Міхаіл Алегавіч Натычык Уладзімір Алякс. Ніжанкоўская Ірына Уладзімір. Нікіпорчык Віктар Новікаў Аляксандар Сяргеевіч Отчын Андрэй Падгайская Людміла Лаўрэнц. Палітава Дзяніна Паўлаўна Панізік Сяргей Сцяпанавіч Паплаўская Ірына Станіслав. Паўлініч Валеры Валерьевіч Паўловіч Віктар Сяргеевіч Паўтаржыцкі Канстанцін Бран. Паўловіч Ігар Пералыгін Алеś Пожанка Ігар Леанідавіч Пратасавіцкая Марыя Георг. Праташчык Людміла Віктар.

Праўдзін Віктар Аляксандар. Пущкаў Ілля Пушкін Ігар Аляксандравіч Пыжык Аляксей Пясецкая Таццяна Уладзімір. Пяткевіч Таццяна Віктараўна Пятрашка Майя Пятоўскі Віктар Вячаслав. Рагачоў Юры Усеваладавіч Радзюк Алена Іванаўна Радзюк Уладзімір Сяргеевіч Разумейчык Юры Васільевіч Рачоўскі Станіслаў Рыгоравіч Рубанік Таццяна Руды Аляксей Уладзімір Сяргеевіч Радзюк Уладзімір Сяргеевіч Руды Аляксей Уладзімір Сяргеевіч Руткевіч Вераніка Антонаўна Рухлова Тамара Рымша Файна Ціханаўна Сабуць Галіна Эдмундаўна Савук Аляксандар Юр'еўіч Салаўёў Зміцер Сяргеевіч Салодкі Юры Чаславаўіч Самасюк Ганна Самойленка Арцём Сяргеевіч Серакова Вольга Канстанцін. Сердзюкова Марыя Васіл. Сідар Маргарыта Сідаровіч Яніна Дзмітраўна Сілкова Раіса Іванаўна Сільвановіч Станіслав Альёз. Сіўко Франц Іванавіч Смалянчук Аляксандар Фёдар. Снітко Вольга Уладзіміраўна Снітко Галіна Мікалаеўна Станевіч Тамара Іосіфаўна Станевіч Юры Сташэўскі Яўгент Адамавіч Строкач Аляксандар Пятровіч Стукавіч Віктар Якаўлевіч Сцефановіч Рамуальд Сяліцкая Рыта Талкачыкава Кацярына Аляк. Таневіч Галіна Янаўна Тарасенка Уладзімір Мікалай Трахімчык Уладзімір Іванавіч Тырсені Васіль Анатольевіч Тышкевіч Галіна Францаўна Фадзэева Таццяна Мікалаеўна Харанека Святлана Станіслав. Харланчук Аляксандар Анат. Хатара Мацвеів Леанідавіч Хвойніцкі Часлаў Сіманавіч Хітрун Ілья Андрэевіч Холеў Станіслав Браніслававіч Хоміч Генадзь Рыгоравіч Храмлюк Марыя Іосіфаўна Цаўлоўскі Канстанцін Дзмітр. Церпугова Алена Фёдарапаўна Цітой Леанід Сцяпанавіч Чорын Аляксей Сяргеевіч Чорын Аляксей Сяргеевіч Цялік Мікалай Алегавіч Чарнышова Алена Аляксандар. Чухліб Наталля Чучвага Наталля Мікалаеўна Чхайдзэ Георг. Чэчат Віктар Аляксандравіч Шабуня Ніна Шавель Вольга Мікалаеўна Шантар Дзіяна Георгіеўна Шапуцька Віктар Аляксандар. Шарах Мікола Аркадзеўіч Шароў Георг Іванавіч Шарыпкін Генадзь Леанідавіч Шаўкера Алег Шахаб Дар'ян Шахмуць Ніна Іванаўна Шашытайшылі Марыя Уладз. Шкірманкоў Фелікс Уладзімір. Шошын Руслан Алегавіч Шупеніка Ірына Аляксандар. Шуткін Сяргей Сяргеевіч Шчарбіна Святлана Шыла Уладзімір Аляксандар. Шыманіца Ала Іванаўна Шышкавец Ала Аркадзеўна Юрэвіч Генрых Іосіफавіч Язвінскі Артур Аляксандар. Якубчык Генрых Яніцкая Мая Міхайлаўна Ярмалінскія Ніна Адамаўна Ярохай Уладзімір Пятровіч Яфімчык Генадзь Генадзеўіч Яцыновіч Святлана

"Самае складанае - арганізаваць час"

Як школьнікі Берліна навучающа дыстанцыйна і абмяркоўваючы каронавірус з настаўнікамі

Зыгрун Дорынг працуе ў нямецкім фондзе "Памяць, адказніцтва і будучыня". У межах супольных праектаў не раз прыязджала ў Беларусь. Сям'я Зыгрун жыве ў раёне Кёпенік на паўднёвым усходзе Берліна. Яе малодшы сын, 14-гадовы Бела, вучыцца ў 8 класе гімназіі.

- Адукацыя ў Германіі - справа дэцэнтралізаваная. Кожная федэральная зямля вырашае адукацыйныя пытанні па-свойму, пачынаючы ад падручнікаў і грошай на абеды і заканчваючы навучальным працэсам, - тлумачыць Зыгрун. - У Берліне паралельна дзейнічаюць дзве сістэмі. Пасля малодшай школы - 1-6 класы, дзіця можа паступіць альбо ў гімназію і атрымаць "абітур" (атэстат) праз шэсць гадоў, альбо вучыцца ў Sekundarschule да 13 класа. Праграмы вельмі падобныя. Розніца ў тым, што ў школе меншая нагрузкa і больш павольны навучальны працэс.

Гімназія Белы побач з дому - на ровары 7-8 хвілін. З 17 сакавіка ён вучыцца дыстанцыйна. У ягоным класе 32 вучні. Усяго ў гімназіі больш за 500 дзяцей.

- За некалькі дзён класная кірауніца Белы папярэдзіла пра пераход на дыстанцыйнае навучанне, - кажа Зыгрун. - Спачатку заданні дасылалі праз электронную пошту, кожны выкладчык пазначаў тэрмін, да якога трэба выкананіць працу. Пасля настаўніца зрабіла кожнаму вучню акаўнт на платформе Lernraum Berlin - "навучальная прастора Берлін". У першы час, калі на платформе быў аншлаг, усё працавала вельмі мэрудна. Звычайна пляцоўкай карысталіся вучні 11, 12, 13 класаў. Аднак у суязі з каронавірусам на ёй зарэгістравалі і маладзейшыя класы.

На большасці предметаў вучэбны працэс выглядае так: вучань спампоўвае заданні, выконвае іх і да пазначанага тэрміну вяртае настаўніку. Часам дзецям прызначаюць дадатковыя анатыкі-ўнасці па-за платформай.

- Настаўніца французскай мовы зрабіла падборку фільмаў па граматыцы, і заданні трэба было выконваць па праглядзе. Настаўнік гісторыі таксама райць фільмы, прысвечаныя знакамітым людзям альбо пэўным падзеям, - каментуе Зыгрун.

На яе словамах, шмат залежыць ад асобы выкладчыка. Хтосьці вядзе анлайн-відэозаняткі з усім класам, а нехта дасылае папяровыя заданні ў паштовую скрынку.

Паводле звыклага раскладу, у Белы 6-7 заняткаў. Вучоба пачыналася а 8 раніцы і заканчалася а 2-й ці 3-й гадзіне па пайдні. Цяпер

Зыгрун Дорынг

у Белы ненарамаваны графік.

- Спачатку было вельмі ня-проста. Сын прасіў сядзець побач з ім і ўвесь час пакідаў убаку сваё асноўнае заданне, - узгадвае сурмоўца. - Усё расцягвалася ў часе. На заданні, якія можна было выкананіць за 10 хвілін, трацілася гадзіна. А я не такая строгая, як настаўніца. Цяпер Бела ўжо прызычыўся, зрабілася прасцей. Часам падыходзіць да мяне ці мужа, каб мы нешта патлумачылі. Альбо сказаі, што думаем наконт ягонага адказу і ці дастаткова ён напісаў.

Большасць предметаў на дыстанцыйным навучанні засталіся толькі самія, што і ў агульнай праграме. Дадаткова Бела вывучае ангельскую і французскую мовы. Змяніўся фармат.

- Дзеці даволі часта некуды выходзілі на тэматычных занятках, - кажа Зыгрун. - Да прыкладу, у Белы цудоўны выкладчык па рэлігіязнаўстве - гэта неабязвязковы предмет, на яго запісваюцца па жаданні. Ён водзіць дзяцей у розныя культавыя ўстановы і знаёміць з асаблівасцямі рэлігіі свету. Цяпер дзецям гэтага не хапае.

На словамах Зыгрун, гурткі і дадатковыя заняткі ў Берліне пачанайшаму не працуяць. Дзеці большую частку дня праводзяць дома.

- Бела любіць быць дома. Каб выцягнуць яго на двор, трэба доўга ўгаворваць. Выязджаете на ровары з бацькам і старэйшым братам, які, дарэчы, сам пашыў нам усім маскі.

Бела ўжо можа заставацца дома адзін. Муж Зыгрун працуе дыстанцыйна з дому, яна выходзіць на працу пры патрабе. За гэты час была ў адпачынку і брала дадатковыя выходныя. Цяжкай бацькам дзяцей маладшых класаў, - кажа Зыгрун.

- На працы можна пісаць заяву аў пазачарговым адпачынку, калі трэба застасцца дома і клапаціца пра дзяцей. У садках дзейнічаюць толькі экстранныя групы па доглядзе за дзецьмі, чые бацькі працуяць у жыщчэва важных і не-

абходных цяпер галінах - перадусім медыцыне, транспартнай сферы і сферы паслуг.

Для дзяцей саме складанае - арганізаваць свой час, упэўненая Зыгрун.

- Яны вымушаныя самастойна займацца. Бела ўсё адкладае

на апошні момент і не паспявае. Не можа арганізаваць свой час. Я размаўляю з бацькам аднаго з аднакласнікаў Белы. У іх сям'і практикуюць заняткі па блоках: блок матэматыкі, нямецкай мовы. Дзень такім чынам структуруеца.

З большага Зыгрун задаволеная, як наладжаны навучальны працэс.

- Мне здаецца, выкладчыкі стараюцца зрабіць лепшое ў гэтай сітуацыі.

Зыгрун расказала, што ў Белы ёсць асобны предмет - этика. На ім з дзецьмі абмяркоўваецца ў тым ліку сітуацыя з каронавірусам.

- Выкладчык у заданнях просьці, каб вучань спісала апісаў, як сябе паводзяць яго бабуля і дзядзюля падчас каронавірусу і ці застаецца ён з імі ў кантакце, на-

колькі ён бацца, што яны могуць інфікавацца і цяжка захварэць, - кажа Зыгрун. - Дзецям даюць спасылкі на артыкулы па тэмі ў часопісе Der Spiegel, з якімі трэба азнаёміцца і зрабіць высновы. Альбо напісаць адказ на выступ, да прыкладу, віца-губернатора Тэхаса Даны Патрыка, які пропанаваў ахвяраваць пажылым людзьмі на карысць росквіту ЗША.

Сярод заданняў - падрыхтаваць падрабязны спіс аргументаў "за" і "супраць" на тэму "Ці варта ахвяраваць бабулям і дзядулям, каб уратаваць грамадства?" Аргументы можна знайсці ў артыкуле, прыдумаць самому альбо знайсці ў дыскусіях у інтэрнэце

альбо паразмаўляць з бацькамі.

- Аргументы просяць не проста пералічыць, але і патлумачыць, чаму яны вучня пераканалі ці не пераканалі, - працягвае Зыгрун. - Альбо паразацца над тэзісамі, кшталту - "дзяржава не мае права ставіць у небяспеку жыццё асобных людзей на карысць большасці. Усё грамадства павінна абараніць старых і слабых, нават калі з гэтай прычыны шмат людзей губляе працу і зарабляе нашмат менш грошай". Альбо - "Калі дзеля абароны асобных людзей ставіцца ў небяспеку грамадства, гэта несправядліва. Мы не

праз тэлефон, - кажа сурмоўца.

Зыгрун кажа, што з мінулага тыдня вучні пачалі вяртацца ў школы. Першымі вярнуліся аўтутрыенты - 12-класнікі ў гімназіях і 13-класнікі ў Sekundarschule, якія рыхтуюцца да экзаменаў. З гэтага тыдня ў Sekundarschule запрасілі і дзяўчытая класы, але па строгім рэгламенце.

- У памяшканні яны ідуць паасобку, настаўнік назірае, каб кожныя як мае быць апрацоўваў руку і адразу ішоў у клас. Маскі на занятках можна надзяваць па жаданні, - кажа Зыгрун. - Клас дзеляцца на трох групах, і кожная займаецца ў асобным памяшканні. З гэтым пакуль праблемаў няма, бо астатнія класы вучыцца дома. Альбо запрашаюць на вучобу праз дзень - па палове класа.

На словамах Зыгрун, берлінская сенатарка па спраўах адукацыі працавала запрасіць у школы тых з сям'і - восьмікласнікаў, хто мае цяжкасці з вучбай, альбо тэхнічныя праблемы, альбо каму абставіны перашкаджаюць вучыцца дома.

- Бацькі адрэагавалі до сцікрытычна, і я з імі згодная, што такая сітуацыя можа прывесці да стыгматyzации сярод вучняў, - дадае Зыгрун. - Таму пакуль меншыя дзеці займаюцца пачанайшаму дома. Аднак да канца

Ілюстрацыйнае фота. План хатняга навучання аднаго з берлінскіх школьнікаў, фота Reuters

павінны дзеля абароны пажылых людзей аддаць на бяздзейнасць усё грамадства".

- У заданнях па этыцы я бачыла такія пытанні: калі хварэюць малады і стары чалавек і няма магчымасці лячыць усіх - як ты лічыш,

Ілюстрацыйнае фота. Вучні старэйшых класаў у Германіі начали рыхтавацца да выпускных іспытаў, 20 красавіка 2020 г.

ці дапушчальна з маральнага пункту гледжання не лячыць старога, а займацца маладым? - прыводзіць чарговы прыклад Зыгрун. - Мне падабаецца, што з дзецьмі гэта абмяркоўваюць, заклікаюць выказацца свае думкі і сачыць за тым, што адбываецца ў грамадстве.

У Берліне ў Белы жывуць баўбулі і дзядуля.

- Ён вельмі іх любіць. Не бачыўся з імі ўжо некалькі тыдняў. Вельмі пакутуе ад гэтага. Калі я сказала, што бачылася са сваёй мамай у нядзелю, ён вельмі замуціўся і сказаў, што гэта несправядліва. Але ён размаўляе з імі

навучальна года ўсе класы плаўнучы вярнуць у школу.

Летнія канікулы ў Берліне пачынаюцца 25 чэрвеня.

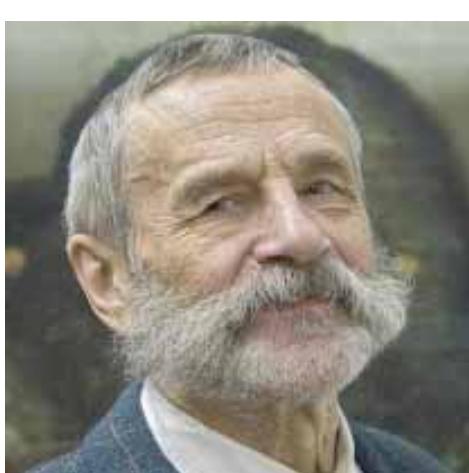
Зыгрун адзначыла, што на вуліцах Берліна людзей стала трошкі болей. Аднак па-ранейшаму дзейнічаюць амежаванні: можна гуляць толькі з тымі, хто жыве з табой у адной кватэры. У іншым выпадку - толькі па двое і на адлегласці як мінімум 1,5 метра. Таксама цяпер абавязковая трэба надзяваць маску, калі заходзіш у грамадскі транспорт ці краму.

**ЯШ.
Радыё Свабода.**

Ён праз туман, нібыта праз стагоддзі,
І праз стагоддзі, нібы праз туман,
Ідзе няспешна, як па тонкім лёдзе,
Па нашым свеце, і гучыць сурма
Над ім у небе, і прастор святлее,
Як бездань, у якой наш Боскі дзень
Народзіца і душы абагрэе
Усім, хто сёння праз зіму ідзе
І ў вечнасці зямной не прападзе,
Бо Ён ідзе праз княсты і праз войны,
Праз дым стагоддзя і стагоддзя пыл.

Ён, нібы неба над зямлёю, вольны,
І Ён самотны, як трава магіл,
Дзе нашае змаганне спачывае,
Ды спачывае толькі да пары,
Пакуль хто-небудзь зноў не загукае:
"У рукі, хлопцы, стрэльбачкі бяры!.."
І дойдзе Ён, бо ведае дарогу
Да Беларусі, дзе няма зімы,
Дзе белы снег нібы рамонкаў многа
Яму пад ногі накідалі мы...
22.03.2006 г.

БАЛАДА АЛЕГА ЛУЦЭВІЧА
(16.04.1924 - 18.07.2015)

Майстэрня, як клетка, дзе крылы ламаеш,
Калі замыкаешся ў ёй, каб тварыць
І лётаць над тлумам, з якога ўцякаеш,
Якога, як шэрасці ў кожным двары
Заўсёды хапае, але там ёсьць кветкі,
Якія, хто знайдзе, той будзе любіць
Глухія двары і сляпнія палеткі,
Што без васількоў, дзе дарога пыліць,
Дзе ў пыле свая прыгажосьць спіць вякамі.
І толькі агню не хапае ва ўсім.
Ты паліш малюнкі свае са слязамі
І ў неба вялізней карціна дым
Ляціць і знікае...

Не знікнуць ніколі
Усе, каго ты палюбіў і расціў,
І ведаў: папера, як белае поле,
Якое, як міннае, трэба прайсці...

25.01.2019 г.

БЕЛАРУСКІ ПАНТЭОН

Балады крыві і любові

БАЛАДА ВАСІЛЯ БЫКАВА
(19.06.1924 - 22.06.2003)

Ён вярнуўся дамоў, каб памерці,
Як спазнаныя слова сказаць,
Што няма і не будзе нам смерці
І не трэба па ім сумаваць,
Як па хмараах дажджы не сумуюць,
А ідуць, нібы вечнасць, дажджы,
За якім ўсе душы начуюць
Покуль мы не адчуем душы
У сваім аграхойленым целе,
Што як сон, да якога ісці
Па дарозе не ўсім зразумелай,
Як агню - па апалым лісці...
Ён вярнуўся дамоў, каб не ўмерці,
Як вяртаюцца ў неба дажджы,
Бо няма нараджэння і смерці,
Як Хрыста ўжо няма на крыжы...

11.06.2003 г.

БАЛАДА КАСТУСЯ АКУЛЫ
(16.11.1925 - 29.01.2008)

Далёка Радзіма, як зорка Венера,
Якая заўсёды ўначы прад вачыма
Была, і ў душы не цымнілася вера,
Што з карты Еўропы не знікне Радзіма,
Бо там ёсьць каму за Радзіму змагацца,
Калі да змагання яна нас пакліча.

У небе не зоры, а іскры мігцяцца
Ад нашага вечнага крыўскага зніча,
Які мы нясём праз вяты і стагоддзі,
Каб светла было нам на нашай зямлі,
Каб жыў наш народ, не знікала ў народзе
Любоў да свайго і да тых, што жылі,
Каб вечна жыла і квітнела Радзіма,
Бо толькі Радзіма нам шчасце дае
Глядзець на Радзіму душою-вачыма
І бачыць і ў шчасці, і ў горы яе...

І ты застаешся з Радзімай хоць сёння
Далёка яна, нібы зорка Венера.
І криж твой схілецца ў светлым паклоне
У бок Беларусі, што верыла й верыць
Сынам, што любілі і любяць яе
Да смерці, аддана й без меры...

2.03.2008 г.

БАЛАДА СВЯТАРА АЛЯКСАНДРА
НАДСАНА
(8.08.1926 - 15.04.2015)

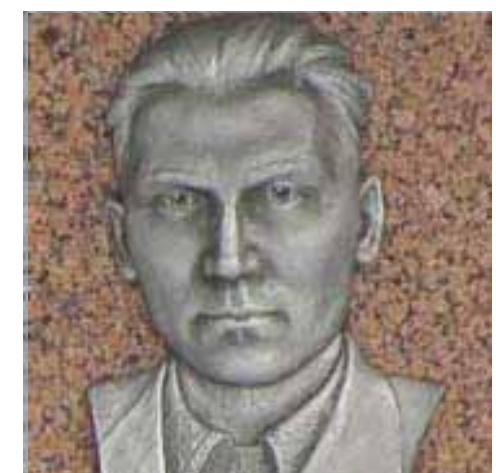
Царква, як беларускі карабель,
Што ў Лондане спыніўся, каб светлом
Папоўніцца, і тысячу нядзель
Пад адзінокім сонца і дажджом
Ужо стаіць, збіраючы людзей,
Што помніць белы край, дзе Бог жыве
І будзе жыць, каб там было святлей
І не знікалі замчышчы ў траве.
І ты з царквы, нібыта капітан,
Глядзіш удалеч, дзе твой родны край
Шчэ свеціцца самотна праз туман,
І там зямны твой і жаданы рай,
Куды душа імкненца і ляціць,
Як матылек да мройнага агню.
Табе заўсёды гэты рай любіць,
І слухаць, як малітву, цішыню,
І верыць - беларускі карабель
Да Беларусі вольнай даплыве
І не таму, што тысячи нядзель
Міне, а праста - Беларусь жыве...

16.04.2015 г.

БАЛАДА АЛЕСЯ АДАМОВІЧА
(3.09.1927 - 26.01.1994)

І лепшага не знайдзеш, не шукай
Такога краю анідзе, ніколі.
Ты ў ім застаўся, як у жылах кроў
Жывога воя, што жыве і волю
Нясе ў сабе, бо з воляю прыйшоў...

30.09.2007 г.

БАЛАДА ІВАНА КОЗЕЛА
(21.05.1928 - 30.01.1970)

У кожным родным слове
прыгажосьць і сіла,
І ў кожным слове кветка-папараць цвіце.
І нельга жыць самотна і зусім бяскрыла,
Нібыта ў садзе маладым, сярод дзяцей
Цікаўных і наўных, для якіх Айчына
Яшчэ пакуль не стала вечнай і святой,
Як для цябе, якому слова, нібы гліна,
З якой ствараеш свет асветлены слязой
Людской і ўсмешкай
беларускай шчырай, веттай...

І ты глядзіш спакойна ў очы дзетвары,
Нібы ў лютэрка,

бо ў душы сягоння светла
Ад студзеньскага снегу на тваім двары,
Што хутка замяце і за табой дарогу,
Якую ты, як толькі мог прайсці, прайшоў,
Каб заўтра расказаць пра беларусаў Богу,
Пра кветку-папараць і пра сваю любоў
Да родных ніў, да слова,

што прыйшло ад маці,
Ад тых людзей, якія за бацькоўскі кут
Загінулі, каб, нібы папараць, мы шчасце
Знайшлі ў Айчыне і сказалі:

"Шчасце тут!"

13.12.2008 г.

(Працяг у наступным нумары.)

Экспериментальная пошукі лекаў і вакцыны па ўсім свеце

У цяперашні час у свеце праводзіцца больш за 100 даследаванняў у мэтах пошуку лекаў ад каронавіруса і прафілактыкі зарожэння. Адначасова вядуцца распрацоўкі вакцыны ад COVID-19.

Поспехі амерыканскіх навукоўцаў

Федэральнае кіраванне ЗША па кантролі за лекамі і прадуктамі (FDA) у экстранным падрку ліцэнзавала прымяненне прэпарата Remdesivir для лячэння хворых COVID-19 у цяжкім стане. Рашэнне грунтавалася на выніках даследавання, якое паказала, што частка хворых, якія атрымлівалі гэтыя лекі, вылечылася ад каронавіруса.

Антывірусны прэпарат Remdesivir запавольвае пранікненне віруса ў здаровыя клеткі, што перашкаджае размнажэнню інфекцыйнага агента. Калі вірус спрабуе стварыць мноства ўласных копій, лекі парушаюць гэты працэс. Вытворца прэпарата - кампанія Gilead Sciences Inc. - прадэманстравала, што Remdesivir эфектыўны і пры іншых каронавірусных інфекцыях, такіх як SARS і MERS.

Ліцензія FDA, якая звычайна выдаецца прац шмат месяцаў пасля клінічных выпрабаванняў, была выдадзена ў экстранным падрку пасля таго, як папярэдня вынікі даследаванняў пад эгідай адміністрацыі ЗША, паказалі, што Remdesivir скарачаў час выздараўлення на 31% (у сярэднім - на 4 дні) у стацыянарных хворых з цяжкім ходам COVID-19.

Д-р Энтані Фаучы, які ўзначальвае нацыянальны інстытут аховы здароўя і які з'яўляецца кансультантам презідэнта па пытаннях каронавіруса, заявіў, што прэ-

парат увойдзе ў новы стандарт лячэння хворых COVID-19.

У той жа час, іншы прэпарат гідроксіларахін, на які спадзяваліся, аказаўся неэфектыўным ў паліпшэнні стану хворых.

Дасягненні вучоных Ізраіля

У інстытуце біялагічных даследаванняў у Нес-Цыёне ў Ізраілі паведамлілі аб атрыманні першага працоўнага ўзору прэпарату ад каронавіруса.

У сумеснай заяве інстытута і міністэрства абароны Ізраіля сцвярджаеца, што прэпарат працуе і як вакцына, і як лекі, прыгнітаючи каронавірус ў арганізме хворага чалавека.

Монакланальныя антыцелы (антыцелы, якія выпрацоўваюць імунную клеткі), пакладзены ў аснову прэпарата, былі атрыманы з плазмы крыві жывёл і людзей, якія перахварэлі каронавірусам. Клінічныя выпрабаванні паказалі высокую эфектыўнасць прэпарата.

Міжнародная група навукоўцаў у ходзе эксперыменту, праведзеных у Утрэхтскім ўніверсітэце, знайшла монакланальныя антыцелы, якія змаглі ў лабара-

вірус.

- Калі так сталася, што вы захварэлі, але з Божай дапамогай і дзякуючы ахвярным высілкам медыкаў вылечыліся ад гэтай небяспечнай хваробы без цяжкіх наступстваў для здароўя, досвед вашага цярпення можа прынесці вялікую карысць іншым людзям, -адзначыў іерарх Каталіцкага касцёла. - У арганізме чалавека, які перахварэў нейкай вострай віrusнай ці бактэрыяльнай інфекцыяй, імунная сістэма выпрацоўвае супраць патагену антыцелы - спецыяльныя бялкі, якія дапамагаюць змагацца з інфекцыяй і не захварэць на яе паўторна пэўны час (у выпадку з некаторымі хваробамі - нават усё жыццё).

Аналагічным чынам працуе і вакцына: калі мы робім прышчэпку, антыцелы да камплементаў мікраарганізмаў выпрацоўваюцца нават без факту са-мога захворавання.

Мы пакуль што не ведаем канкрэтна, як чалавечы імунітэт адказвае на новы каронавірус COVID-19, бо жывём у век доказай медыцыны, калі для дакладнага сцвярджэння патрэбныя пэўныя час і высілкі правядзення шматлікіх даследаванняў. Але медыкі сведчаць, што гэты новы вірус прынцыпова не адразніваецца ад сваіх больш бяспечных для чалавека "суродзічаў": як і іншыя каронавірусы, ён павінен выклікаць імунны адказ.

На сёння ад COVID-19 пакуль няма вакцыны. Фактычна, нашыя медыкі герайчна змагаюцца за жыццё хворых з адзінай мэтай: максімальна падтрымліваць іх жыццёвую важныя органы, пакуль арганізм не выпрацует ўласныя антыцелы.

Любыя браты і сёстры ў Хрысьце! Я заклікаю вас выканаць запаведзь любові да бліжняга і дапамагчы іншым хворым, калі вы самі нядаўна перанеслі пацвярджену выпадак COVID-19. У вашай крыві знаходзяцца каштоўныя антыцелы, якія нашы прафесійныя медыкі могуць з яе выдзе-ліць.

Вашымі антыцеламі будуць эксперыментальна лячыць іншых, цяжкахвorumых людзей. Наколькі вынік лячэння будзе эфектыўным, медыкі скажуць, калі пандэмія скончыцца. Але дайце іншым цяжкахвorumым прынамсі гэты шанец!

Падрыхтавала Э. Оліна.

торных умовах адолець COVID-19. Артыкул аб сваім даследаванні навукоўцы апубліковалі 4 траўня ў навуковым часопісе Nature Communication.

Дапамагчы выздараўець бліжняму

Мірапаліт Менска-Магілёўскі арцыбіскуп Тадэвуш Кандрусеўч запрасіў тых, хто перанёс каронавірусную інфекцыю, стаць донарамі крыві, якія можа стаць паратункам для цяжкахвorumых на карона-

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб реєстрацыі № 908 ад

18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даўіна.

Адрас для паштовых адправлений:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslowa@tut.by

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Алена Анісім, Юрасік Бабіч, Юлія Бажок,
Марыя Баравік, Аляксей Карпенка, Эла Оліна, Ігар
Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч, Станіслаў Суднік,
Людвіка Таўгень, Алег Трусаў, Дзяніс Тушынскі,
Аляксей Шалахоўскі.

<http://nslowa.by/> <http://naszaslowa.by/>
<http://pawet.net/> <http://kamunikat.org/>
<http://tbm-mova.by/> <http://belkiosk.by/>

Плакатам - па каронавірусу

Наваградская раённая арганізацыя ТБМ "Узвышша" выдала антывірусны плакат. Плакат беларускамоўны, наклад 1500 асобнікаў. Для Наваградчыны гэта замнога, таму плакат ужо пайшоў на Нясвіжчыну, Лідчыну, магчыма, пойдзе яшчэ куды.

Плакаты выпускаліся для таго, каб іх развесілі ў кожным публічным месцы, у кожным пад'ездзе, на кожнай прахадной, на заводах і прадпрыемствах, у школах і установах, усюды, дзе ёсць людзі.

С свайго боку, ТБМ "Узвышша" дзякуе Моладзеваму блоку за дапамогу з друкам у Менску.

Наші кар.

Па каронавірусу - экспромтам

Ах, ты, гад, каронавірус!
На якім ты полі вырас?
Во, нам толькі не хапала
Яшчэ гэтакія навалы....
То Кітай усім адразу
Падлажыў свою заразу,
А цяпер во баба Тома
Толькі знае - сядзіць дома ....
Дзеци носяць мне яду,

Можа, як не прападу.....
Я рэцэпт народны дам:
Налівай сабе 100 грам,
Далей сала з часніком,
Далей - булку з малаком.
І ніякая зараза
Не прычэпіцца ні разу!!!

Баба Тома. Экспромт.
(Тамара Цыганкова,
г. Магілёў.)

**Аўтары цалкам адказныя за падбор
і дакладнасць прыведзенай інфармацыі.
Рэдакцыя рукапісы не вяртае.**

Газета надрукавана ў Лідской друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінскую, 23.

Выдавец: Установа інфармацыі "Выдавецкі дом ТБМ".

Газета падпісана да друку 11.05.2020 г. у 17.00. Замова № 897.

Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 1500 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 2,61 руб., 3 мес.- 7,83 руб.

Кошт у розницу: па дамоўленасці.